

RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH

Warszawa, 15 listopada 2017 r.

Adam Bodnar

V.711.6.2017.KB

Pan Mateusz Morawiecki
Wiceprezes Rady Ministrów
Minister Rozwoju i Finansów

ul. Świętokrzyska 12
00-916 Warszawa

Z doniesień medialnych¹ wynika, że w resorcie finansów trwają prace koncepcyjne nad przepisami zobowiązującymi doradców podatkowych, radców prawnych i adwokatów do udzielania fiskusowi informacji o podejrzanych schematach optymalizacyjnych swoich klientów. Spowodowane jest to koniecznością wdrożenia do polskiego prawa zmian w dyrektywie unijnej w sprawie obowiązkowej automatycznej wymiany informacji w dziedzinie opodatkowania (2011/16/UE). Ma ona na celu uszczelnienie systemu podatkowego i wprowadzenie narzędzi, które będą zabezpieczać właściwe wpływy budżetowe w państwach UE.

W mojej ocenie, podejmowane przez resort finansów działania są jak najbardziej pożądane – poprzez ograniczanie nieprawidłowych praktyk podatkowych przyczyniają się do realizacji zasady sprawiedliwości podatkowej. Jednakże moje zaniepokojenie budzą rozważane przez resort finansów propozycje ingerencji w tajemnicę zawodową osób wykonujących zawody zaufania publicznego.

Pragnę zauważyć, że przepisy regulujące funkcjonowanie poszczególnych zawodów zaufania publicznego traktują tajemnicę zawodową jak obowiązek ciążyący na przedstawicielach tych zawodów, nie zaś jako ich prawo. Obowiązek zachowania tajemnicy przez doradców podatkowych, radców prawnych i adwokatów jest także elementem ich

¹ DGP z dnia 31 sierpnia 2017 r. „Fiskus pierwszy dowie się o optymalizacji”, Rzeczpospolita z dnia 5 września 2017 r. „Atak na tajemnicę”

etyki zawodowej. Sankcją za naruszenie tego obowiązku ustawowego jest odpowiedzialność cywilnoprawna, a także sankcja karna – w przypadku wniosku pokrzywdzonego. Istnienie zatem obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej stanowi gwarancję poufności dla klienta. W opinii Sądu Najwyższego², „tajemnica zawodowa stanowi dobro samo w sobie, jako element prawidłowego i etycznego wykonywania tej profesji (radcy prawnego)”. Można zatem stwierdzić, że tajemnica zawodowa to fundament profesji doradcy podatkowego, radcy prawnego i adwokata, jako zawodów zaufania publicznego.

Jak wskazał Trybunał Konstytucyjny³, interes osób korzystających z pomocy prawnej, nawet sfera ich prywatności „udostępniona” prawnikowi mogą znaleźć się w konflikcie z innymi dobrami, również zasługującymi na ochronę, w szczególności dotyczącymi interesu całego społeczeństwa. Taki konflikt może zajść między innymi w związku z wykonywaniem przez państwo jednej z jego funkcji – tj. zarządzaniem finansami publicznymi, w tym systemem podatkowym.

Nie ulega wątpliwości, iż z jednej strony w interesie państwa leży tzw. „uszczelnianie systemu podatkowego” i zwiększanie wpływów do budżetu – co przekłada się na możliwość realizacji przez państwo innych jego funkcji, jednakże z drugiej strony równie istotna jest ochrona osób powierzających poufne informacje przedstawicielowi zawodu zaufania publicznego.

Z tego względu plany resortu finansów budzą uzasadniony niepokój wśród przedstawicieli zawodów zaufania publicznego oraz osób poszukujących pomocy prawnej. Proponowane rozwiązania mogą bowiem naruszać gwarancje ochrony tajemnicy, które przewidują poszczególne procedury.

W postępowaniu karnym⁴, w przypadku tajemnic szczególnych – do których zaliczono m.in. tajemnicę notarialną, adwokacką, radcy prawnego, doradcy podatkowego – zwolnienie od ich zachowania może nastąpić tylko decyzją sądu, ale tylko w sytuacji, gdy jest to niezbędne dla dobra wymiaru sprawiedliwości, a okoliczność nie może być ustalona na podstawie innego dowodu.

Regulacje ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2016 r. poz. 1822, z późn. zm.)⁵ zezwalają na odmowę udzielenia odpowiedzi na pytanie przez świadków, których zeznanie miałyby być połączone z pogwałceniem istotnej tajemnicy zawodowej. W postępowaniu cywilnym nie przewidziana została zatem procedura zwalniania z tego obowiązku przez sąd, zaś ocenę istotności pogwałcenia tajemnicy zawodowej pozostawia się osobom obowiązany do ich zachowania. Oznacza to, że ustawodawca zagwarantował świadkowi wykonującemu zawód zaufania publicznego

² postanowienie z dnia 15 grudnia 2012 r., sygn. akt SDI 32/12

³ wyrok z dnia 22 listopada 2004 r., sygn. akt SK 64/03

⁴ art. 180 § 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2017 r. poz. 1904)

⁵ art. 261 § 2

poszanowanie obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej poprzez prawo odmowy odpowiedzi na konkretne pytania.

Podobnie w ustawie z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (Dz. U. z 2017 r. poz.1257) ⁶, ustawodawca przewiduje, iż świadek może odmówić odpowiedzi na zadane mu pytanie, gdy odpowiedź mogłaby narazić jego lub jego bliskich na odpowiedzialność karną, hańbę lub dotkliwą i bezpośrednią szkodę majątkową albo spowodować naruszenie obowiązku zachowania prawnie chronionej tajemnicy zawodowej. Analogiczna regulacja zawarta jest w ustawie z dnia 29 sierpnia 1997 r. Ordynacja podatkowa (Dz. U. z 2017 r. poz. 201) ⁷. Z powyższego wprost wynika, że w postępowaniu administracyjnym i podatkowym nie ma możliwości zwolnienia osób zobowiązanych do zachowania tajemnicy zawodowej – przesłuchiwanym w charakterze świadka – z obowiązku zachowania tej tajemnicy.

Przepisy poszczególnych procedur dają zatem gwarancję ochrony tajemnicy zawodowej przed próbą uzyskania informacji powierzonych osobom wykonującym zawód zaufania publicznego przez ich klientów. Zachowanie tajemnicy zawodowej jest więc elementem prawidłowego funkcjonowania systemu ochrony prawnej w państwie demokratycznym. Dlatego treść ewentualnych rozwiązań normatywnych zwalniających z obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej powinna być determinowana powinnością uwzględnienia istoty wartości objętych ochroną konstytucyjną – w szczególności zasady demokratycznego państwa prawnego, którego wymogiem jest istnienie niezależnego od organów władzy publicznej systemu pomocy prawnej (art. 2 Konstytucji RP).

Z uwagi na wskazane wyżej względy – planowana ingerencja w tajemnicę zawodową osób wykonujących zawody zaufania publicznego – budzi uzasadniony sprzeciw przedstawicieli tych zawodów, jak również i mój niepokój jako Rzecznika Praw Obywatelskich. Dlatego, na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz.U. z 2017 r. poz. 958), zwracam się do Pana Premiera z uprzejmą prośbą o ponowne rozważenie zasadności wprowadzenia przedmiotowych zmian w tym kształcie, uwzględnienie przedstawionych argumentów oraz o zajęcia stanowiska w sprawie.

[*Adam Bodnar*]

⁶ art. 83 § 2

⁷ art. 196 § 2